

БАСТАРНИ У НАШОЈ ЗЕМЉИ

Бастарни, за које стари нису знали тачно ког су били порекла него су их држали, како који, за Келте, Гете, Ските или Германе,¹ играли су извесну улогу у историји наше земље у II веку пре Хр. Они су настањени на дунавском ушћу већ око 200 година пре Хр. На позив македонског краља Филипа V ти се варвари спуштају одатле у Дарданију (област која се пружала отприлике од дан. Велеса до Књажевца) и ту ратују за владе његовог сина Персеја, који их је позвао такођер доцније у помоћ против Римљана.

О тој њиховој улози писано је доста у науци. Нарочито се о њој ближе позабавио Ad. J. Reinach у расправи *Delphes et Bastarnes* у *Bulletin de Correspondence Hellénique* 1910 (стр. 249—330). При свем том многа су питања о Бастарнима у колико они имају везе с историјом наше земље остала недовољно расветљена. Ми се надамо да ћемо успети у идућим странама да исправимо нека погрешна тумачења извора и да уклонимо неке заблуде нових истраживача.

Македонском краљу Филипу V у неравној борби с Римљанима која га је очекивала добро би дошла помоћ коју би добио од ратоборног бастарнског племена. Зато се он труди да ове варваре придобије за себе и за то се залаже свима средствима. Изгледа да им је он послао посланике у том циљу још г. 184. Истина Ливије каже *missis ad accolae Histri fluminis barbaros, ut in Italiam irrumperent, sollicitandos* (39, 35), дакле не именује Бастарне, али је вероватно да су његови варвари Бастарни. Јер, као што ћемо видети, Филип и доцније позива с Дунава ово племе против Римљана.

Да ли, међутим, македонски краљ доиста жели да пошље Бастарне у Италију, како каже наш извор? Ако би то било тачно, они би имали да му помогну на тај начин што би загрозили Риму директно. Reinach не верује у то. Његово је мишљење да су Бастарни имали овај пут само да заузму Дарданију. Дарданци су непрестано узнемиривали Македонију и задавали су много јада Филипу. Македонски краљ би био заштићен с те стране кад би једно савезничко племе као што су Бастарни заузело суседну непријатељску земљу. Али ово мишљење не заснива се ни на каквим разлозима. Према нашим изворима, Филип је и доцније зацело помишљао на то да баца Бастарне на Италију. Зашто се не би тим планом носио још у ово доба?²

¹ И новија су мишљења подељена: једни их сматрају за Келте, други за Германе.

² Стр. 266. — Niese, *Geschichte der griechischen und makedonischen Staaten*, III 30, не каже јасно како је његово мишљење у овом питању. Он само најпре констатује да по Ливију Филип одмах позива Бастарне да иду на Италију, а после каже да је македонски краљ најпре мислио да их доведе у Дарданију. По Ливију ствар стоји овако. Г. 184 Филип ради на том да Бастарни упадну у Италију, а 179 његова је намера да их прво насели у Дарданији па ће они одатле доцније поћи на Италију. Може бити да се Ливије на првом месту не изражава тачно. Али би могло бити и то да је Филип најпре имао једну намеру а после да је променио.

Исто тако немамо разлога, као што мисли овај научник, узети да су македонски посланици пошли Бастарнима из Византијума.¹ Ливије, истина, на истом месту пише: *interim per speciem auxilii Byzantiis ferendi.... profectus* (Филип), али из тога, дабогме, не излази да је Филип уопште дошао у Византијум, а још мање да је одатле послао своје изасланство дунавским варварима. Ливије додаје да му је помоћ коју има да укаже Византијуму само изговор, а права му је намера да застраши трачке кнешчиће (*re ipsa ad terrorem regulis Thracum iniciendum profectus*), и, још, да се он враћа у Македонију кад је у једном боју победио ове владаочиће (*percussis iis uno proelio et Amadoco duce capto in Macedoniam rediit*). То да се Филип најбоље могао обавестити о снази Бастарна у Византијуму и да зато треба мислити да је одатле послао своје посланике, такођер није тачно. О Бастарнима он је могао добити обавештења од свих њихових суседа, а могао их је добити од Византијума и посредно преко људи из тог града (ако баш хоћемо да мислимо на Византијум).²

Да ли је дошло до каквог споразума између Филипа и Бастарна? Извори нам о том ништа не кажу. Али да ли се из Liv. 39, 53, 12—16 не може о том ништа извести? Код овог писца читамо: (Филип) *mediam per Thraciam exercitum in Odris ac Dentheletos et Bessos duxit: Philippopolin urbem fuga desertam oppidanorum, qui in proxima montium iuga cum familiis receperant sese, cepit, camppestresque barbaros, depopulatus agros eorum, in deditionem accepit. relicto inde ad Philippopolin praesidio, quod haud multo post ab Odris expulsum est, oppidum in Deuriopo condere instituit — Paeoniae ea regio est —, prope Erigonum fluvium.. haud procul Stobis, vetere urbe: novam urbem Perseida, ut is filio maiori haberetur honos, appellari iussit*. Могло би се помислити да је Филип овај упад у област Одриза, Дентелета и Беса учинио зато да би осигурао пут Бастарнима у Дарданију. Он се могао на то обавезати варварима.³ Али то су све само могућности и ништа више. Ми држимо да то чак није ни вероватно. Јер да је с тим циљем овај упад учињен, требало би очекивати да Бастарни одмах затим пођу у Дарданију. Филипов упад је успео и пут је варварима био осигуран. Зашто овај поход не би спадао у оне многобројне походе које су Македонци предузимали у суседне трачке области да би их застрашили, казнили, опљачкали итд., као што је био и онај о коме смо мало час говорили?

Филип се вратио, каже Ливије, из Филипопоља на Еригон (Црна Река). Ми не видимо да тај његов пут има неке везе с тобожњом његовом намером да осигура Бастарнима пут у Дарданију, како мисли Reinach. Пут у Дарданију није водио преко Pautalia-Stobi. Зашто Филип иде на Еригон, то ми не можемо знати. Он ту оснива варош Персејиду. Да ли то треба да буде главно погранично место македонске државе према Дарданцима, у чијој ће се земљи настанити Бастарне?⁴ Извори о том ћуте. Према томе, то је само једна хипотеза без нарочитог основа. Имајмо на уму још да варош Stobi, од које Персејиде није била далеко, није зацело била никаква важна погранична тачка. Таква тачка према Дарданцима је била Bylazora (данас Велес), јер је затварала улаз из Дарданије у Македонију.

По Полибију (23, 10, 4—6), кога исписује Ливије (40, 3), Филип је 183/182 год. преселио један велики број грађана из приморских градова с њиховим породицама у Ематију, која се некад звала Пеонија. На њихово место он је довео Трачане и друге суседне варваре. Јер он се надао да ће му ови у рату с Римљанима бити вернији.⁵ Мислимо да је Reinach овај податак у нашим изворима сасвим рђаво схватио. По његовом мишљењу, Филип хоће да македонизира

¹ Niese III 30 пише да је Филип ступио у везе с Бастарнима већ пре него што је предузео овај поход против Трачана у корист Византа. Не види се на основу чега он тако мисли.

² Reinach 266.

³ Reinach 267.

⁴ Reinach 267.

⁵ Ibid. 269.

Пеонију. Тиме што ће он ту населити своје верне Македонце,¹ он ће осигурати границу која је увек изложена дарданским упадима.² Али, као што смо видели, ти људи не насељавају се у Пеонији, него у једној области која је некад носила то име и која се налази далеко на југу од Пеоније и северне границе Македоније. И, још, македонски краљ диже с њихових места те људе не што су му верни него што ће на њихово место довести верне.

Год. 182 враћају се од Бастарна посланици које им је Филип био послао за помоћ (*Liv. 40, 5 redierant forte, quos miserat in Bastarnas ad arcessenda auxilia*). По свој прилици то нису они посланици о којима смо напред говорили него други, које је он послао доцније. Ови посланици доведу краљу неке бастарнске племиће па чак и неке чланове краљевске породице. Значи да је Филипова понуда била добро примљена од варвара. Један бастарнски принц обећа да ће дати своју сестру Филиповом сину.³ Дошло је било, дакле, до озбиљног резултата. Ливије примећује: *erexeratque consociatio gentis eius animum regis*.

Идуће године (181) Филип скупи војску у Стоби (данас Градско) и пође у медску земљу (на средњем току Струме). У том походу он се попне на једну високу планину, одакле се тобоже видело Јадранско и Црно Море, јамачно данашњи Витош.⁴ Одатле пође на Дентелете, чију земљу опусте, па се онда опет врати у Медику а затим у Македонију. Да ли се он пењао на тај врх из простог љубопитства и задовољства или да начини неки утисак на суседна племена, то дабогме ми не можемо знати. Ово друго, ипак, не изгледа много вероватно. Околни становници су се и сами ваљда пели на ту планину и таква пењања уопште не могу људима те врсте импоновати.

Међутим, вероватно је да Филипов упад у ову област има везе с његовим уговором о савезу с Бастарнима. Јер Ливије нам каже да је по уговору с варварима краљ био дужан да им осигура пут кроз Тракију (*Liv. 40, 57: compositum autem sic fuerat, transitum per Thraciam tutum et commeatum Bastarnis Philippus praestaret*). Ипак, ако се држимо строго извора, Филипов упад морао би се другачије објаснити. Јер Ливије додаје после наведених речи да је Филип придобио поклонима трачке кнезове да пропусте Бастарне (*id ut facere posset, regionum principes donis coluerat, fide sua obligata pacato agmine transituros Bastarnas*). Оба мишљења могла би се измирити на тај начин, што би се Филипов упад био завршио споразумом с трачким кнезовима. Али Ливије не везује ова два податка која нам даје. Он не каже да је Филип поклонима задобио трачке кнезове онда кад је упао у њихову земљу. Према њему судећи, ове су ствари потпуно одвојене једна од друге. За то би говорило и што овај Филипов поход пада у 181, а долазак Бастарна тек у 179 г. Трачке кнезове је требало придобити непосредно пред долазак Бастарна.

Филипова је намера била да доведе Бастарне у Дарданију. За то је он имао два разлога. Прво је хтео да уништи Дарданце, који су му толико досађивали. А друго мислио је да Бастарне одатле може после послати на Италију. Они би узели пут преко Скордиска. А са Скордисцима лако би се споразумели

¹ Ни Ливије ни Полибије не кажу да су то били Македонци.

² πρῶτον μὲν γὰρ αὐτῷ ταύτην παρεστήσαντο τὴν ἑνωίαν ὅτι δεῖ μέλλοντα πολεμῆν πρὸς Ῥωμαίους ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων καὶ παραθαλαττίων πόλεων τοὺς μὲν πολιτικούς ἀνδράς μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἀναστάτους ποιήσαντα μεταγαγεῖν εἰς τὴν νῦν μὲν Ἠραθίαν τὸ δὲ παλαιὸν Παιονίαν προσαγορευομένην, πληρῶσαν (δὲ) καὶ Θρακῶν καὶ βαρβάρων τὰς πόλεις, ὥς βεβαιωτέρας αὐτῷ τῆς ἐκ τούτων πίστεως ὑπαρξούσης κατὰ τὰς περιστάσεις. — Reinach 269 говори још и о осигурању равнице Дрима!

³ Liv. 40, 5 adduxerantque inde nobiles iuvenes et regii quosdam generis, quorum unus sororem suam in matrimonium Philippi filio pollicebatur. Ливије каже да је та Бастарнка само понуђена за жену Персеју, а не да се и удала за њега. Доцније Ливије прича (42, 5) да се говорило да је Персеј својом руком убио своју жену после очеве смрти. Не смемо тврдити да је реч овде о тој Бастарнки. Мало би чудно било да се Персеј опет обраћа за помоћ Бастарнима, да је ту њихову принцезу убио. — Није тачно ни то, како мисли Niese III 100, да је Еумен оптужио Персеја да је убио прву жену; по Ливију, такав се само глас проносио (42, 5 contra Persea fama erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse).

⁴ Liv. XL 21.

да их ови пропусти кроз своју земљу. Чак би им се Скордисци вероватно придружили у том походу на Рим, јер су били сродни по језику и обичајима.¹

Бастарни пођу с Дунава у Дарданију 179.² Најпре су ишли мирно и не-сметано кроз Тракију. Али у том им дође глас да је Филип умро.³ То сазнаду и трачка племена кроз чије су области путовали. Онда их Трачани почну нападати, а они њихове земље пљачкати. Бастарни су били јачи и пошто им домороци нису могли одолети у равници, они се повуку у планину Донуку. Онда једни Бастарни одлуче да се врате одакле су дошли, а други, њих 30000, под Клондиком продуже пут у Дарданију.

Клондик је могао изабрати два пута за Дарданију. Могао је ићи преко Пауталије (данас Ђустендил) или преко Сердике (Софија) и Наисуса (Ниш). Немамо начина да одговоримо на питање којим је од та два пута он ударио. Reinach (276) мисли, без разлога, да је ишао на Ниш.

У Дарданији Бастарни отпочну рат с домороцима. Њих помажу суседни Трачани и Скордисци. Они су сваким даном несноснији. Зато се Дарданци реше да предузму неки озбиљнији корак. Са свих страна они се скупе у једном граду који није био далеко од логора Бастарна. Била је зима и Трачани са Скордисцима врате се кућама. Кад тако Бастарни остану сами, Дарданци се поделе на двоје па једни пођу право на непријатеља да га узнемирују а други ударе странпутицом кроз неке шуме да га нападну с леђа. До боја дође пре него што су они могли заобићи Бастарне. Дарданци буду побеђени и сагнати у град, који је био отприлике дванаест римских миља далеко од бастарнског логора. Победиоци похитају за побеђенима и опколе град. Али у том онај други део Дарданаца нападну логор који су Бастарни оставили без заштите... Ова последња реченица у Ливијевом извештају о овом догађају није завршена.⁴ Према томе ми не знамо шта је било с бастарнским логором. Знамо само то да су се Бастарни после тога повукли на Дунав, као што ћемо доцније видети. Јамачно су им Дарданци заузели логор. У осталом, то треба закључити и из тога што је логор био небрањен. Али ми не можемо пристати уз Reinach-a,

¹ Dardanorum gentem delere propositum erat inque eorum agro sedes dare Bastarnis. duplex inde erat commodum futurum, si et Dardani, gens semper infestissima Macedoniae temporibusque iniquis regum imminens, tolleretur, et Bastarnae relictis in Dardania coniugibus liberisque ad populandam Italiam possent mitti. per Scordiscos iter esse ad mare Adriaticum Italiamque; alia via traduci exercitum non posse. facile Bastarnis Scordiscos iter daturus: nec enim aut lingua aut moribus [aequales] abhorrere; et ipsos adiuncturos se, cum ad praedam opulentissimae gentis ire vidissent. inde in omnem eventum consilia accommodabantur: sive caesi ab Romanis forent Bastarnae, Dardanos tamen sublato praedamque ex reliquiis Bastarnarum et possessionem liberam Dardaniae solacio fore; sive prospere rem gessissent, Romanis aversio in Bastarnarum bellum recuperaturum se in Graecia, quae amisisset (Liv. 40, 57). — Niese III 31 мисли да и Justin. XXXII 3, 5 говори за то да је Филип имао намеру да пошље Бастарне на Италију доцније. У ствари, овај писац помиње само Скордиске (Nam et Gallos Scordiscos ad belli societatem perpulerat..... fecissetque Romanis grave bellum nisi decessit).

² Ливије (40, 57) каже да су на тај полазак Македонци одавно чекали (gens Bastarnarum, diu sollicitata. Не каже нам се зашто Бастарни полазе тек 179, кад је споразум учињен, изгледа, још 182.

³ Омашка је кад Niese, Grundriss der röm. Geschichte, 4. Ausg., 139 каже да су се Бастарни појавили у Тракији кратко време после Персејевог ступања на престо.

⁴ Dardani cum Bastarnas non modo non excedere finibus suis, quod speraverant, sed graviores fieri in dies cernerent, subnixos Thracum accolarum et Scordiscom auxilii audendum aliquid vel temere rati, omnes undique armati ad oppidum, quod proximum castris Bastarnarum erat conveniunt. Hiems erat, et id anni tempus elegerant, ut Thraces Scordisque in fines suos abirent. Quod ubi ita factum et solos iam esse Bastarnas audierunt, bifariam dividunt copias, pars ut recto itinere ad lacessendum ex aperto iret, pars devio saltu circumducta ab tergo adgrederetur. Ceterum priusquam circumire castra hostium possent, pugnatum est; victique Dardani compelluntur in urbem, quae fere duodecim milia ab castris Bastarnarum aberat. Victores confestim secuti circumsidunt urbem, haud dubie postero die aut metu dedituris se hostibus aut vi expugnaturi. Interim Dardanorum altera manus, quae circumducta erat, ignara cludis suorum, castra Bastarnarum sine praesidio relicta. (Liv. XLI 19).

који мисли да су се они повукли на Дунав за то што су им Дарданци упропастили у логору сву храну (284).¹

Где су се ови догађаји дешавали? Пошто ми не знамо ни којим је путем Клондик ишао у Дарданију, природно је да на ово питање нисмо у стању да одговоримо. За онога који верује да је бастарнски кнез изабрао пут преко Ниша могло би бити вероватно да је тај град који Бастарни опседају лежао на том путу. Али да је то био Наисус, то је и сувише смела хипотеза. Reinach (276) каже да је то била прва варош у Дарданији на коју су Бастарни наишли. То међутим Ливије никако не каже. Према томе она се могла налазити после Ниша, на путу за дан. Куршумлију или за Скопље. А, разуме се, могло би се мислити и на неко место изван ових путова. Не заборавимо да се овај пораз не дешава у почетку бастарнског упада него, као што ћемо мало час изложити, неколико година доцније. Не би било вероватно да је Клондик после толиког времена био још на уласку у Дарданију.

По Ливију, Бастарне је довео у Дарданију Персеј, који је наследио Филипа на македонском престолу. То нам он каже на мало час цитираном месту где прича овако: „Персеј се мешао у рат између Бастарна и Дарданаца. И посланици, који су били послани у Македонију да извиде ствар, врате се у Рим и извести да је у Дарданији рат. У исто време дођу и Персејеви посланици који су имали да оправдају Персеја и који су тврдили да он није позвао Бастарне и да он у целу ствар није ништа умешан“ (Liv. 41, 19). То да је Персеј помогао Дарданце, Ливије понавља и мало доцније: *Bastarnas primum ad terrorem omnium in Dardaniam inmisit* (41, 23).

Ми смо видели напред да је Клондик с осталим Бастарнима оставио Дунав и дошао у Тракију на позив Филипов и да је то било кратко време пре Филипове смрти (дакле, у јесен 179). Према нашим изворима, изгледа, он би још исте године упао у Дарданију. Али овај његов рат с Дарданима о ком смо сад говорили пада тек 176. Значило би да је од упада Бастарна до ових догађаја прошло две или три године (179—176). Ливије, који нам је сачуван за све ово време, ништа не говори о том шта је од упада Клондиковог досад било.²

Зато би се могло мислити да доиста Персеј није био крив што су Бастарни упали у Дарданију.³ Кривица би могла за то пасти на Филипа. Он их је позвао, а кад су једном дошли у Тракију, неки нису хтели да се врате него су продужили пут куда су били позвани и куда су били пошли. Али 176 године можда је Персеј доиста у споразуму с Бастарнима. Дарданци су остали велики непријатељи Македоније. Њему је много стало до тога да се они што више ослабе. Природно би било да он радо гледа на тај рат између Бастарна и Дарданаца. Не би било ништа чудно ако би и помагао Бастарне, само наравно испод руке, јер јавно то не би смео чинити због Римљана.⁴

Под год. 175 прича Орозије да су Бастарни претрпели једну катастрофу на Дунаву. *Oros. adversus paganos IV 34 Lepido et Mucio consulibus Basternarum gens ferocissima auctore Perseo Philippi filio praedarum spe sollicitata et transeundi Histri fluminis facultate sine ulla pugna vel aliquo hoste deleta est. nam tunc forte Danuvius, qui et Hister, crassa glacie superstratus pedestrem facile transitum patiebatur. itaque cum improvide toto et maximo simul agmine inaeestimabilis hominum vel equorum multitudo transiret, enormitate ponderis et concussione gradientum*

¹ Исто тако не може се усвојити мишљење које налазимо у Niese III 100 да су после овог пораза настале између Дарданаца и Бастарна „променљиве зимске борбе.“ О том извори не знају ништа. — Niese зна и то да је рат трајао јамачно цело лето (III 101). Али и то је тврђење без основа.

² Интересантно је да досад на ову важну околност није обраћена пажња. Новији писци нису опазили да је протекло толико времена између ова два момента. Зато нису ни поставили питање шта је за то време радио Клондик. Чудно је и то да Дарданци шаљу у Рим тек 176 посланство да се жали на Персеја који помаже, по њиховој тужби, Бастарне.

³ Онда би и Ливијев израз *inmisit* био нетачан.

⁴ Niese III 100 сматра као сигурно да их испод руке помаже.

concrepans gelu et glacialis crusta dissiluit universumque agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus victa tandem et conminuta destituit atque eadem rursus fragmentis inpedientibus superducta summersit. Pauci ex omni populo per utramque ripam vix concisis visceribus evaserunt.

Ако се ове речи тачно протумаче, онда су Бастарни претрпели ову катастрофу кад су с леве обале Дунава прелазиле на десну. Они долазе Персеју у помоћ на његов позив. То што долазе Персеју, а не Филипу, такођер би говорило за то да се овде не мисли на Клондикове Бастарне, који су дошли на Филипов позив. Али дабогме Орозије можда и греши. Он није писац код кога је свака реч на свом месту. Зато може бити Бастарни о којима он говори нису страдали на Дунаву полазећи Персеју у помоћ него напротив враћајући се из Балкана. У том случају могло би се помислити да су то били Клондикови људи који су претрпели у Дарданији мало час споменути пораз. Време би се слагало, јер и по Орозију је зима кад се катастрофа на Дунаву десила а зима је и по Ливију кад су у Дарданији Бастарни поражени.

Али дабогме то је само једна могућност и ништа више. Исто је тако само једна могућност да су се они из Дарданије повукли на Дунав моравском долином.¹ Они су могли отићи на Дунав и другим путем, например баш оним истим којим су дошли. Нити ми можемо рећи да ли су или не изишли на Сингидунум (данашњи Београд) или Бононију (Видин). Кад извори ћуте, и ми се морамо задовољити са оним *ignoramus*.²

Као што смо рекли, Персеј је досад можда био неутралан у рату Бастарна и Дарданаца. Дарданци га оптужују да је у споразуму с Бастарнима и Римљани у то верују, али то не мора бити тачно. Можда и у Орозија, који каже да су Бастарни прешли Дунав на позив Персејев, имамо само одјек тог веровања.

Али је македонски краљ напослетку доиста ступио у споразум с Бастарнима. Њему грози страшна опасност од Римљана и сасвим је природно да он потражи помоћ од великог и ратоборног племена на које је и његов отац полагао толике наде. Само је тешко утврдити кад се он обратио Бастарнима. Да ли је то било одмах после бастарнске катастрофе на Дунаву?³ Разуме се сви Клондикови људи нису нашли том приликом смрт у дунавским таласима. Несумњиво у Орозија имамо једно од обичних реторских претеривања која су тако честа у старих историка. Повода да изиђе из дотадашње неутралности могло је Персеју дати понашање Римљана који су пуни неповерења према њему и које он не може ничим да умилостави. Могло би се дакле помислити да је македонски краљ у договору с Бастарнима још 176. Али доказа нема. Доказ да он има веза с Бастарнима није дабогме ни то што у његовој војсци год. 171 има 2000 Гала (Liv. 42, 51, 7)⁴ или то што се опет неки Гали помињу у његовој војсци год. 169 (Liv. 44, 12). Ти Гали не морају бити Бастарни, него, рецимо, и Скордисци или Гали које Ливије спомиње у III македонској области (Liv. 40, 30).

Тачно је то да је Персеј позвао у помоћ Клондика год. 168. Али пре тога упао је у Дарданију сам. О том имамо у изворима неколико кратких бележака. Плутарх (Aem. Paul. 9) прича овако: „Знатан је упад који је Персеј учинио у Дарданију, где је побио 10000 варвара и задобио велики плен“. Ту Плутарх додаје како је он покренуо и Галате Бастарне на Дунаву и како се

¹ Reinach 284.

² Reinach 291 помишља да је једно римско изасланство дошло у Дарданију после пораза који су Бастарни од Дарданаца претрпели (тобоже код Ниша) и да је то одлучило Бастарне да се повуку на Дунав. Ми не видимо на основу чега би требало тако мислити.

³ Reinach 285.

⁴ Reinach (287) мисли да су ти Гали били из трачко-дунавске области. Разлог му је тај што њима командује неки Асклепиодот ab Heraclea ex Sintis. Али то дабогме значи само толико да је њихов командант био из те Хераклеје. А одакле су његови војници били, то нам се не каже

говорило да ће они упасти у Италију.¹ Полибије говори о посланству које је 168 Персеј послао илирском краљу Гентију и каже да су ти посланици имали да испричају Гентију шта је он урадио у Дарданији.² Напослетку, Ливије, који преводи ове Полибијеве речи,³ каже само, мало напред (Liv. 43, 18), да је Персеј ту скоро победио Дарданце (Dardanos recens domuisset bellum).⁴ То он понавља у 45 књизи, где каже (сар. 4) да су Емилију Паулу дошли изасланици краља Персеја, пошто је он побеђен, и да се Пауло сажалио на тог краља qui paulo ante ...Dardanos Illyricosque oppugnasset, Bastarnarum accivisset auxilia.

Да ли су Дарданци изазвали Персеја својим пљачкањима последњих година да их нападне? Да ли су они по одласку Бастарна из њихове земље на Дунав, ослобођени од њих, почели да се свете Македонцима што су им били довели Бастарне? То би могло бити тачно,⁵ али у изворима немамо за то ослонаца. Не треба заборавити да нам је Ливије сачуван за то време.

Видели смо како су наши извори који говоре о овом македонско-дарданском рату мршави. Они ништа не говоре одакле је Персеј пошао у Дарданију. Греси Reinach (292) кад мисли да је он пошао из Стубере. У Стуберу је он дошао тек после тог рата, као што се јасно види из Ливија, који најпре говори о дарданском рату (Liv. 43, 18, 2) а тек после каже profectus Stuberram venit (Liv. 43, 18, 4).⁶ Тако представља ствар и Полибије (на наведеном месту).

Неки модерни историци помишљају да је Персеј у Дарданији освојио град Халестрон о ком говори Diodor. 30, 4. Према реду којим иду Диодорови фрагменти тај догађај мора падати у годину 171/0. Али Диодор нам приповеда овако: Персеј је тај градић опсео и побио ту све становнике, само се око 500 њих спасло на једно утврђено место; они га моле да им поклони живот и он им то обећа ако положи оружје; али кад они то учине, он погази реч и све их покоље.⁷ Из ових речи види се јасно да Диодор не одређује ни мало тачно област где је био Халестрон. Има право, према томе, Niese кад каже да је он можда био у Тракији. Према томе још мање је умесно оно што примећује Reinach (293): j'y verrais volontiers l'ancien nom de la grande place qui se trouve à l'entrée du pays, dans la dépression qui fait communiquer les hautes vallées de l'Axios et de l'Ibar.

Да се вратимо Бастарнима.

Персеју прети од Римљана велика опасност. Они су послали на њега војску од 40000 људи, а његова не броји више од 20000. Потребна му је помоћ са стране и Бастарни су као поручени ту. Он им пошаље посланике да преговарају о томе. Како би он ту помоћ употребио, то је тешко рећи. Могао је извести Бастарне против главне силе римске, и онда би се они борили раме уз

¹ Πάρεργον δὲ τοῦ πολέμου στρατεῖαν ἐπὶ Δαρδανεῖς θέμενος, ὥς δὲ τοὺς Ῥωμαίους ὑπερορῶν καὶ σχολάζων, μυρίους τῶν βαρβάρων κατέκοψε καὶ λείαν ἡλάσατο πολλήν. Ὑπεκίλει δὲ καὶ Γαλάται τοὺς περὶ τὸν Ἰστρον φικημένους, Βαστέρναι καλοῦνται, στρατὸν ἱππότην καὶ μάχιμον. Ἰλλυριοὺς τε διὰ Γενθιον τοῦ βασιλέως παρεκάλει συσφάσασθαι τοῦ πολέμου. Καὶ λόγος κατέσχευ, ὥς τῶν βαρβάρων μισθῷ πεπεισμένων ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς κάτω Γαλατίας παρὰ τὸν Ἀδριὰν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

² "Οτι Персеὺς πρὸς Γένθιον... ἀπέστειλε πρεσβευτᾶς... δοῦς ἐντολὰς διασασφῆν τὰ πεπραγμένα κατὰ τὸν πόλεμον πρὸς τὸς Ῥωμαίους αὐτῷ καὶ πρὸς Δαρδανίους.. (Polyb. 28, 8).

³ Liv. 43, 19 ad Gentium legatos... mittit; iis mandat, ut exponerent aestatis eius hiemisque acta sua adversus Romanos Dardanosque.

⁴ Види у Liv. Perioch. 43 victis Dardanis.

⁵ Reinach 292.

⁶ Reinach још мисли да је Персејида без сумње идентична са Стубером. Али наравно то је мишљење без основе. Ливије каже да је Филип саградио недалеко од Стоби нову варош и и назвао је по свом сину.

⁷ Diodor. 30, 4 ὅτι τὸ Χάλεστρον τὸ πολισμάτιον πολιορκήσας ὁ Персеὺς, καὶ πάντας (?) ἀποσφάξας, περὶ πεντακοσίους δὲ συμφυγόντων εἰς τινα τόπον ὄχυρόν μετὰ τῶν ἑπλων καὶ αἰτησαμένων αἰφάλειαν, ἔβωκεν αὐτοῖς τὴν ἐξουσίαν ἀποθεμένοις τὰ ὅπλα σώζεσθαι τῶν δὲ ποιησαμένων τὸ συγχωρηθέν, οἱ Μακεδόνες, εἰτ' ἂν' αὐτῶν εἴτε καὶ τοῦ βασιλέως προστάξαντος, ἐπηκολούθησαν τοῖς λαβοῦσι τὴν πίστιν καὶ πάντας ἀπέσφαξαν.

раме с његовом војском. А могао их је довести у Дарданију, да му чувају северне границе.¹

Наш једини извор који о овој бастарнској помоћи говори, то је Ливије 44, 26—27. Он прича овако. Персеј је изгубио због свог тврдичлука и савез који је раније начинио с Гентијем и велику помоћ коју су му понудили Гали.² Ови су се Гали тада налазили у Илирикуму који су били поплавили (*et tum Gallorum effusorum per Illyricum ingens oblatum auxilium*).³ Њих је долазило 10000 коњаника и толико пешака, а били су погођени коњаник по 10, пешак по 5, а њихов вођ за 1000 златника.⁴ Персеј им пође у сусрет⁵ и нареди да их на путу дочекају с храном. Њиховим кнезовима пошаље неке поклоне и мало злата. Мислио је да ће моћи да их превари. Он стигне у Алману на Вардару и ту се улогори. Гали се опет зауставе код Десудабе у Медици, чекајући да им се исплати обешани новац. Персеј им ту пошаље једног од својих доглавника с наредбом да Гали дођу у Билазору⁶ (дан. Велес), а њихове вође к њему. Посланик дође к њима. Они га питају да ли је донео новац како су се погодили. А кад он не одговори ништа, њихов кнез Клондик рече му да се неће маћи ни корак у напред ако им краљ не пошље злато. Кад је Персеју донесена та порука, он се онда сети да су варвари неверни и да би за Македонију могло бити опасно ако би примила толики број таквих људи. Он реши да би му било доста 5000. Његов посланик врати се Галима с новом поруком: да пошљу 5000 људи. Клондик запита да ли ће бар ти људи добити одмах новац. Али кад виде да ни на то питање не може добити сигуран одговор, он се врати натраг на Дунав.

Изгледа да је ово приповедање, у главном барем, тачно. Бар нема разлога да се у то сумња. Ипак су неки то учинили. Има, на име, мишљење да Персеј није био тврдица него напротив да је мудро поступио.⁷ Каже се да је било опасно

¹ Изгледа да Reinach (293) мисли на нешто грешке кад каже: *Après avoir fermé aux Romains la route directe de l'Adriatique en Macédoine par le Sud du Skordus, il leur fermerait ainsi la route qui, au Nord de ce massif, empruntait le territoire des Dardaniens et débouchait sur la haute vallée de l'Axiros*. Du moins, est-ce par un projet de cette sorte que j'expliquerais pourquoi, à la suite de son expédition en Dardanie, Persée se décida à recourir enfin aux Bastarnes, comme on l'en accusait depuis si longtemps à tort.

² Niese III 153 каже да су то били „махом“ Бастарни. У Ливија читамо само *Gallorum*. Не видимо зашто то не би били чисти Баста ни. Вођ им је био Клондик. Пошто је од прошлог бастарнског рата у Дарданији прошло читавих седам -- осам година, могло би бити да је овај Клондик различан од раније споменутог вође истог имена.

³ Није вероватно да су ови Гали поплавили Илирик пре него што ће доћи у земљу Меда. Вероватније је да су поплавили Тракију. После се они враћају на Дунав кроз Тракију (*Liv. 44, 27 retro ad Histrum perpopulati Thraciam — redierunt*). Weissenborn у свом издању Ливија мисли да су они дошли преко Илирије а вратили се преко Тракије. Reinach 301 држи да су се вратили истим путем којим су и дошли. Он „Илирик“ узима у смислу „област између Јадранског Мора, Македоније, Саве и Струме.“ Али он, изгледа, долази сам са собом у противуречност, јер онда Гали нису поплавили Илирик.

⁴ *Plutarch, Aem. Paul.* 12, 4 пише да су Бастарни тражили за сваког свог кнеза 1000 статера (*καθ' ἑκάστον ἡγεμόνα χιλίους*). Ово не стоји у противуречности с Ливијем, јер код њега је јединица употребљена за множину (44, 26 *eques - pedes - dux*). Али баш кад би и постојала та разлика, не би се морало претпоставити оно што стоји у Плутарха. Још мање се смеју изводити одатле закључци као што је онај у Reinach (298): „није невероватно да је пораз бастарнски у Дарданији пољуљао ауторитет Клондиков и да остали бастарнски кнезови нису хтели даље да остану, као он, верни македонском савезу, ако им се не би дала иста награда која њему.“ Што се тиче Апијана (*Maced.* 18), он каже изреком да је само Клондику (он га зове *Κλοῦδιος*) било обећано 1000 статера (*ἐδόκεν Κλοῦδιφ μὲν τῷ ἡγεμόνι δοθῆναι χιλίους χρυσοὺς στατῆρας*). Али он је могао нетачно разумети Ливија.

⁵ Niese III 153 тврди да је Персеј послао преко Дунава људе који су се погодили с Бастарнима да дођу Персеју у помоћ. Из Ливија се то не види. По њему би се могло помислити и да су Бастарни прешли сами у Тракију, а тек онда да је Персеј ступио с њима у преговоре. По *Diodor.* 30, 24 они су позвани с Дунава *ὅτι ὁ Περσεὺς πυνθόμενος ἐπιέκτους Γαλάτας πεπερακέναι τὸν Ἰστρον ἐπὶ συμμαχίᾳ, περὶ χαρῆς γενόμενος ἀπέστειλεν εἰς τὴν Μακεδониάν*.

⁶ Зашто у Билазору, не знамо. Помишља се да је одатле требало да иду у Дарданију (Niese III 153). Мислимо да то није био најбољи пут за ту област. С друге стране, главна опасност која је претила Персеју била је римска војска на југу. Можда би се Бастарни из Билазоре, бар већим делом, придружили Персејевој војсци.

⁷ *Polyb.* 29, 9, 13 и *Diodor.* 30, 24 кажу такођер да је он из тврдичлука изгубио Бастарне.

да је он понео толики новац колико је обећао варварима. Ми не видимо зашто би то било опасно. Ако је мислио да плати, морао би понети новац. С њим је велика његова војска и нема опасности да га неко опљачка. С друге стране, ми знамо да је он због тврдичлука и Гентија преварио и послао му само један мали део обећане суме.¹

Ако су се Бастарни вратили на Дунав, то је било сасвим природно, кад су изгубили поверење у Персеја. Није потребно да мислимо још на неке разлоге за то. На пример, да су већ раније били нерасположени према њему, јер су мислили да је његова неутралност била крива што су у Дарданији код оне вароши (тобоже Ниша) страдали. Ми смо видели зашто су они тај пораз претрпели. Узрок је био њихова несмотреност и дарданско лукавство. Никаква кривица за то није се могла бацити на Македонце. Исто тако немамо потребе мислити да су се они повукли под утицајем Римљана и Пергама који су им могли послати посланике у том циљу.

У сваком случају, Персејево држање било је неодлучно. Он је јамачно начинио уговор с Бастарнима по ком су они имали да му даду 20000 за споменуту плату. После се предомислио и задовољио би се с 5000 људи. Али и ту помоћ изгуби. Он то чини у најкритичнијим моментима за себе. Такав слаб и неодлучан владалац није могао изићи из борбе с римском војском не сатрвен. Можда би га Бастарни спасли, бар за тај моменат, да је умео да их употреби. Његова колебаљивост и тврдичлук били су у историји Рима и Македоније од великих последица.

По једној хипотези Бастарни се појављују у историји наше земље можда још једанпут.² Апијан (Илуг. 5) каже да су Скордисци, Меди и Дарданци с Келтима упали у Македонију и Грчку и оскрвнили Делфе (*ἀλλ' αὖτις, ἅμα τοῖς Κελτοῖς, Ἰλλυριοῖν οἱ Σκορδίσκοι μάλιστα καὶ Μαῖδοι καὶ Ἀρδανοὶ τὴν Μακεδονίαν ἐπέδραμον*). Пошто се овде Скордисци одвајају од Келта, то ови Келти свакојачко нису идентични са Скордисцима. Помишља се да су то Бастарни, пошто у дунавској долини није било других Келта. Међутим било је и других келтских племена у ближем и даљем суседству Скордиска, ако се мора узети да су ти Келти који упадају по Апијану у Македонију били из тих крајева. А могао се Апијан овде и побркати. Он Скордиске назива Илирима, и ако су они Келти. У свом извору он је видео да се говори о Келтима. Како је сад погрешком узео да су Скордисци Илири, дабогме да је морао сматрати Келте као нешто различно.³

Доцније се више у нашој земљи Бастарни не помињу.

Никола Вулић

¹ То каже и Полибије 29, 9, 13 и Диодор 30, 10, 11. — Niese III 153 мисли да је Персеј држао да су му Бастарни сигурни, кад су једанпут оставили своју земљу и дошли у Тракију, и да је хтео да их добије сад јефтиније. По изворима о томе не може бити ни речи.

² Reinach 321.

³ Reinach (321) прави још једну хипотезу у вези с овом. Апијан прича мало даље да је Л. Сципијон казнио Скордиске за скврњење Делфа, уништио их и оно што је од њих остало сатерао у Дунав и на дунавска острва. Reinach мисли да Сципијон није предро до ушћа Дунава, како му изгледа да Апијан каже. Он држи да је Апијан ову погрешку учинио зато што није умео да објасни откуда Келти (Бастарни) на ушћу Дунава, ако их Римљани нису ту сатерали. Али прво, Апијан не каже да је Сципијон отерао Скордиске до дунавског ушћа. По њему, они су се повукли испред Римљана на Дунав, али не каже на који део његов. Друго, сасвим је произвољно узети да је Апијан тумачио, и то на тај начин, откуда Келти на ушћу Дунава. Он је могао знати да су они ту, а у питање како су дошли није морао улазити.

RÉSUMÉ.

Les Bastarnes ont joué au IIe siècle avant J.—C. un rôle important dans le Nord de la Péninsule des Balkans. Plusieurs savants éminents qui les ont étudiés ont contribué, dans une large mesure, à élucider le sujet. Pourtant l'auteur de cette étude a cru devoir y revenir. S'étant livré, une fois de plus, à l'examen des anciens textes, il est arrivé, sur plusieurs points, à des résultats nouveaux. Son article sera bientôt publié dans le *Musée Belge*.
